

Monitor Socijalnih Prava

Evropski trendovi

2021

solidar

TOGETHER FOR
SOCIAL EUROPE

FEPS
FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES

Uvod

	EU-28 2018	EU-28 2019	EU-28 2020
indeks GINI¹	30,8	30,7	
nezaposlenost²	6,8%	6,3%	7,1 %
indeks rodne ravnopravnosti³	66,2 (2017)	67,4	68 (2021)
siromaštvo uz zaposlenje⁴	9,4%	9,2%	
stambena prenapučenost⁵	15,5%	15,6%	

Odabrani indikatori stanja socijalnih prava u Europi

Podaci koji nedostaju za 2020. nisu raspoloživi u vrijeme objavljivanja Monitora socijalnih prava 2021.

SOLIDAR je europska i svjetska mreža više od 50 organizacija civilnog društva (OCD) kojima su zajedničke temeljne vrijednosti jednakosti, solidarnosti i participacije. SOLIDAR se zalaže za pravednu tranziciju i socijalnu pravdu – u smislu ravnopravne i pravične raspodjele bogatstva, znanja, dohotka i moći – putem pristupačnih i kvalitetnih socijalnih službi, socijalne zaštite, cjeloživotnog učenja i pravičnih uvjeta rada.

SOLIDARov Stup za socijalna pitanja, „Ostvarenje socijalne Europe za sve i sa svima”, u fokusu ima socijalne dimenzije Europske Unije. On analizira i motri europska tržišta radne snage te ekonomsko i fiskalno upravljanje, te se zalaže za bolji pristup održivim, univerzalnim i kvalitetnim uslugama za sve, uključujući marginalizirane skupine, migrante, izbjeglice i tražitelje azila.

U tom cilju, SOLIDARov Stup za socijalna pitanja je uspostavio Monitor socijalnih prava, godišnju publikaciju koja istražuje djelovanje socijalne i ekonomske politike na europskoj i

nacionalnoj razini. Publikacija za 2021. ispituje 13 zemalja EU – Bugarsku, Češku, Dansku, Estoniju, Francusku, Grčku, Hrvatsku, Italiju, Luksemburg, Mađarsku, Nizozemsku, Njemačku i Španjolsku – kao i Ujedinjeno Kraljevstvo i dvije zemlje-kandidatkinje za EU, Srbiju i Sjevernu Makedoniju. U svakoj od tih 16 zemalja, članica ili partnerica je uspostavila „Nacionalnu strategijsku grupu”, koja je dala temeljne statističke podatke i nalaze zahvaljujući stručnom znanju organizacija civilnog društva, akademskih stručnjaka, sindikalaca i nacionalnih stručnjaka.

Svako poglavlje posvećeno je jednoj zemlji, a struktura prikaza zemlje odražava strukturu Europskog stupa socijalnih prava.⁶ Postoje tri poglavlja: jednake mogućnosti i pristup tržištu radne snage, pravični radni uvjeti te socijalna zaštita i uključivanje. To SOLIDARu omogućuje lakšu procjenu provedbe Socijalnog stupa na nacionalnoj razini. Konačno, monitor procjenjuje građanski prostor, vrednujući slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja, kao i građanskog i socijalnog dijaloga. Ove godine

1 Eurostat (2021). Gini coefficient of equivalised disposable income: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?lang=en&dataset=ilc_di12

2 Eurostat (2021). Unemployment by sex and age: annual data: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

3 European Institute for Gender Equality (2021). Gender Equality Index: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/EU>

4 Eurostat (2021). In-work at-risk-of-poverty-rate: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm070/default/table?lang=en>

5 Eurostat (2021). Overcrowding rate by age, sex and poverty status – total population: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho05a/default/table?lang=en

6 Europska komisija (2017) Europski stup socijalnih prava: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_hr

poglavlja završavaju odjeljkom o tome u kojem je opsegu civilno društvo uključeno u pripremu Nacionalnih planova oporavka i otpornosti koje financira Europski mehanizam za oporavak i otpornost. Ta završna analiza izvedena je samo u poglavljima koja se odnose na članice Europske Unije.

U cjelini, Monitor socijalnih prava 2021 uočava opću tendenciju stavljanja težišta na stanovite uplive Covida-19. On nije samo pogoršao postojeće nejednakosti po raznim zemljama, nego je i uvećao učinke lošeg upravljanja javnim novcem, zbog čega se smanjilo opće povjerenje u politiku i institucije, a često dolazi do socijalnih nemira i previranja. Pandemija je stvorila podlogu za to da civilno društvo i organizirani radnici traže da se vladinim ciljevima doda i nove teme, jer je prisilila vlasti da misle na hitna pitanja koja ranije nisu bila u prvom planu i rješavaju ih. Na primjer, za civilno društvo i organizacije ključnim su temama postali duševno zdravlje i digitalna podjela, a vlade diljem Europe i šire morale su se pozabaviti javnim upravljanjem obrazovanim institucijama i institucijama zdravstvene skrbi. Pandemija je dala povod da se misli izvan uobičajenih okvira i razvija alternativne metode rada, učenja, prijevoza i još mnogo toga. Ponekad se otkrivalo inkluzivnije metode koje se ranije smatralo nemogućima. Gotovo svaka Nacionalna strategijska grupa izvještava o uvođenju rada na daljinu kao najznačajnijoj promjeni u svijetu rada, koja bi mogla dovesti do bolje ravnoteže rada i života. Ta je mjera pozitivno djelovala na neke od najosjetljivijih skupina radnika, poput radnika s invaliditetom ili samohranih roditelja. Međutim, aktivnosti na daljinu i putem interneta većinom su imale negativne posljedice, posebno među skupinama slabijeg položaja koje su nailazile na više prepreka nego pogodnosti. Na primjer, neka djeca nisu mogla koristiti svoje temeljno pravo na obrazovanje, a ondje gdje su privremeno obustavljene službe za predškolsku brigu o djeci roditeljima je rad od

kuće predstavljao težak izazov. K tome, većini starijih ljudi poteškoća je nedostatak digitalne pismenosti; oni često ne mogu doći do podrške pa zbog toga ne mogu koristiti neke osnovne digitalne usluge. Stoga je potrebno pažljivo motriti ta nova kretanja i stalno ih poboljšavati ako se hoće da donesu pravična i pravedna društva za sve.

Kriza je bila teška i povećala je dohodovnu podjelu između najbogatijih i najsiromašnijih ljudi u cijelom svijetu, stvarajući velike valove gubitka zaposlenja diljem Europe i šire. Stope nezaposlenosti porasle su do zabrinjavajućih razina, tako da je na početku 2021. godine bilo dva milijuna nezaposlenih radnica i radnika više nego godinu dana ranije. Porasla je stopa nezaposlenosti (na 8,0%)⁷, kao i udio ljudi koji žive u siromaštvu i ne mogu priuštiti pristojan stan, kvalitetnu hranu, obrazovanje ili osnovnu zdravstvenu zaštitu. Civilno društvo i njegove organizacije energično su zahtijevale planove za zaštitu zaposlenja i plaća, ali takvi planovi nisu posvuda primijenjeni, često na štetu radnika i radnica koji se nalaze u najprekarnijim situacijama. Tim mjerama često nisu obuhvaćeni mladi ljudi, migranti i samozaposleni. Općenito, u prvom planu nisu bili društvena kohezija i uključivanje.

Dok se društva u Europi i širom svijeta nastoje oporaviti od krize, SOLIDAR vjeruje da **postoje dobre mogućnosti da se putem pravedne tranzicije u prvi plan stavi socijalnu pravdu i da se u vođenje politike uvede napredne ideje kako na europskoj tako i na nacionalnoj razini**. Europski stup socijalnih prava i njegov nedavno usvojeni Akcijski plan ključni su instrumenti za taj cilj. U ovom razdoblju, SOLIDAR i progresivni pokret mogu biti katalizatori temeljnih promjena prema pravičnijoj i zelenijoj Europi. Naš je cilj obnova na bolje: vrijeme je da izmijenimo pristup i razvijemo Europsku Uniju visokih socijalnih standarda te pravičnih uvjeta života i rada kakve ljudi zaslužuju.

⁷ Eurostat (2021) Euroindicators – Unemployment: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563203/3-30072021-CP-EN.pdf/35dbf525-da32-809f-0f9d-cd36a271a760?t=1627633423854>

Jednake mogućnosti i pravični radni uvjeti

ZAPOSLENOST, PREKARNOST I RADNI UVJETI

Monitori socijalnih prava objavljeni 2019. i 2020. zabilježili su spore ali pozitivne promjene socijalnih uvjeta, na primjer povišenje minimalnih plaća u Španjolskoj, Češkoj i Mađarskoj.⁸ Međutim, neke se zemlje još nisu potpuno oporavile od akutne financijske krize koja je počela 2008. Stoga je pandemija 2020. i 2021. gurnula Europu u najgoru recesiju od Drugog svjetskog rata, što će vjerojatno dovesti do jakih i trajnih posljedica, od kojih se neke još ne može ni mjeriti. Važno je napomenuti da su se tijekom najtežih faza pandemije mnoge zemlje oslanjale na akcije koje su pokrenule organizacije civilnog društva, koje su osiguravale usluge i pružale osnovnu potporu u gotovo svakoj analiziranoj zemlji. Među akcijama koje su zajedničke različitim zemljama nalaze se osiguranje prehrane i skloništa za siromašne ili beskućnike, prevođenje pravila o Covidu-19 na strane jezike, prikupljanje priloga za digitalna sredstva kao što su osobni kompjuteri, i još

mnogo toga. Međutim, **povisile su se razine nezaposlenosti, koja 2020. pogađa 7,1% državljana i državljanke EU⁹** – porast viši od jednog postotnog poena u odnosu na 2019. Pogođene su i zemlje izvan EU. Unatoč porastu stope zaposlenosti u Sjevernoj Makedoniji proteklih godina, ona je 2020. i 2021. izgubila šest postotnih poena.¹⁰ Isto važi i za Srbiju, u kojoj su razine nezaposlenosti u drugoj četvrtini 2020. bile povijesno najniže, prije ponovnog porasta.¹¹ Države članice poduzimaju različite akcije radi minimaliziranja negativnih efekata pandemije. Većina mjera služila je sprečavanju bankrota poduzeća. Druga grupa najuobičajenijih mjera štitila je dohotke i razine zaposlenosti. Najveći porast nezaposlenosti od početka pandemije među analiziranim zemljama zabilježile su Španjolska, Grčka i Mađarska, dok su najmanja povećanja zabilježena u Nizozemskoj, Njemačkoj i Italiji.¹² Za Italiju bi se to moglo objasniti time što je u veljači 2020. uvedena prva privremena zabrana otpuštanja u Europi, koja je spasila tisuće radnih mjesta. Međutim, u svim se zemljama drastično smanjio broj radnih sati, što je prouzročilo smanjenje mjesečnog dohotka mnogih ljudi. Među zemljama promatranima u ovoj studiji, najoštrije smanjenje broja radnih sati zabilježila je Italija (-9,7%), a nakon nje Grčka (-7,9%). Do najvećeg smanjenja broja radnih sati došlo je kod osjetljivih kategorija, kao što su mladi, samozaposleni i radnici u prekarnim okolnostima.

8 Hollewijn, J. (2020) European trends. Social Rights Monitor 2020: https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/001/186/original/European_Trends_FINAL.pdf?1607694969

9 Eurostat (2021). Unemployment by sex and age - annual data: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

10 Government of the Republic of North Macedonia, (2021), Active Population: https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstenie_en.aspx?rbrtxt=98

11 OPBC (2021) Labour Force Survey: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/PdfE/G20211239.pdf>

12 Eurofund (2021) Living, working, and COVID-19: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20059en.pdf

Prekarnost i nestabilni radni uvjeti još uvijek pogađaju previše ljudi u Europi, a to se u protekloj godini nije popravilo, jer se **broj fleksibilnih, platformskih i samozaposlenih radnica i radnika povećao**. Pogoršavanje radnih uvjeta stalna je stvarnost najmlađih ljudi, koji su najlakše gubili posao. Zapravo, u cijeloj Europi najranjivija radnička skupina bile su mlade žene u dobi između 18 i 34 godine. Najniža je stopa gubitka zaposlenja bila među muškarcima u dobi između 35 i 50 godina.¹³ Mnoge Nacionalne strategijske grupe koje su surađivale u ovoj publikaciji nadalje napominju da su mladi koji stupaju na tržište rada u nepovoljnom položaju jer su mogućnosti obuke bile zbog uvjeta rada na daljinu drastično smanjene.

Zabrinjava što se može uočiti kako rezultati ove studije upućuju na zaključak da bi se mogla izgubiti dostignuća koja su u društvenom standardu ostvarena u proteklom desetljeću. Izgleda da su najteži utjecaj pretrpjele razine zaposlenosti grupa u nepovoljnom položaju i situaciji ranjivosti (mladi, ljudi s invaliditetom, žene, LGBTQI+, migranti). Jedan je razlog što su mjere fizičke distance najdublje djelovale na sektore koji zapošljavaju velik udio žena, a pad zaposlenosti žena bio je oštriji nego u recesiji 2008. K tome, zbog zatvaranja škola i drugih službi za skrb jako su se povećale potrebe za skrbi o djeci, što je vjerojatno nerazmjerno djelovalo na zaposlene roditelje, osobito žene.

Pandemija je dovela do poboljšanja statusa nekih profesija, osobito u sektorima koji su se pokazali bitnima za funkcioniranje društava tijekom pandemije. Među radnicima u tim sektorima nalazilo se i obrazovno i istraživačko osoblje (nastavnici, asistenti, profesori, istraživači, facilitatori u kulturi i namještenici obrazovnih institucija) te zdravstveno osoblje (medicinske sestre, socijalni radnici, liječnici i nemedicinsko osoblje). Najznačajniji primjer dogodio se u Srbiji, gdje su zaposlili sve zdravstvene radnike koji su volontirali tijekom izvanrednog stanja. U Njemačkoj je putem novog kolektivnog sporazuma uspjelo u pregovorima postići povišicu plaća za zdravstvene i socijalne radnike: sindikati su postigli povišicu od 1,4% za sve radnike 1. travnja 2021., uz daljnje povećanje od 1,8% od 2022.¹⁴ Francuski sindikati također su u lipnju 2020., nakon demonstracija i štrajkova, postigli povišenje plaća za zdravstvene radnice i radnike.¹⁵

OBRAZOVANJE

Tijekom najkritičnijih faza pandemije obrazovni je sektor bio istaknutiji nego ikada prije. Radi smanjivanja širenja virusa korone većina zemalja je odlučila privremeno zatvoriti škole te institucije za obrazovanje i obuku, premjestivši nastavu na internet u ožujku 2020.

Premda se pokazalo da je učenje putem interneta i digitalnih platformi bitno za osiguranje kontinuiteta obrazovanja, ti su načini doveli do dodatnih nejednakosti i diskriminacije među nastavnicima, studentima i učenicima. U svim analiziranim zemljama, **učenici i studenti u slabijem položaju** – kao oni koji dijele digitalne alate ili pristup internetu, oni bez prikladnog okruženja za učenje ili oni kojima roditelji zbog jezičnih ili digitalnih prepreka ne mogu

13 Eurofund (2021) Living, working, and COVID-19: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20059en.pdf

14 EPSU (2021) Germany: Latest agreement to boost pay in health and care: <https://www.epsu.org/article/germany-latest-agreement-boost-pay-health-and-care>

15 BBC (2020) Coronavirus: France's health workers given pay rises worth €8bn: <https://www.bbc.com/news/world-europe-53398208>

pomagati – često su zaostajali. Broju većem od 40% Europljana manjka digitalna pismenost.¹⁶ Dok su škole bile zatvorene, djeca i učenici s invaliditetom ili s posebnim obrazovnim potrebama ostajali su bez pomagača u učenju. Uz to, bilo je vjerojatnije da će učenici iz sredina u slabijem položaju trpjeti u stresnijem kućnom okruženju, što jako negativno djeluje na mentalno zdravlje i razvoj. U prosjeku, 5,7% mladih Europljanki i Europljana u dobi između 18 i 24 godine ne obrazuju se, nisu zaposleni niti prolaze obuku (NEET), uz najviše stope u Španjolskoj (9,7%) i Bugarskoj (8,7%).¹⁷

Nacionalne strategijske grupe ističu kako su nacionalni obrazovni sistemi nepripremljeni za nošenje s takvom naglom promjenom. Stoga su mnogi školski sistemi u Europi i izvan nje sve više pribjegavali platformama za učenje putem interneta koje su im davale privatne tvrtke. U Grčkoj je vlada preporučila da njene škole i obrazovne institucije usvoje Webex, internetsku platformu koju isporučuje privatna američka tvrtka. Rješenja privatnog sektora lako mogu narušiti obrazovnu jednakost i akademsku slobodu te pobuđuju zabrinutost u odnosu na politiku tvrtki u zaštiti podataka kao i na ciljeve maksimaliziranja profita.¹⁸ Nacionalne

strategijske grupe SOLIDARa stoga zahtijevaju više resursa s otvorenim kodom kao i digitalnu obuku kako za nastavnike tako i za učenike, koji moraju biti svjesni svojih prava i rizika koji nastaju pri upotrebi digitalnih obrazovnih sredstava putem interneta. Tijekom pandemije u Srbiji su otkriveni neki dobri postupci; tu je dobrotvorna zaklada ponudila besplatne udžbenike za osnovnu školu u PDF-obliku.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Utjecaj pandemije mogao bi unazaditi krhka dostignuća u rodnoj ravnopravnosti kroz rodno nasilje, rodno obilježene uloge kao što su kućni poslovi i skrb te uvjeti rada i zapošljavanja žena. Doista, razine zaposlenosti žena padale su brže nego razine kod muškaraca, a zatvaranje škola i predškolskih službi pojačalo je rodne stereotipe te nerazmjerno djelovalo na zaposlene majke. U prosjeku, stalnom porastu zaposlenosti žena proteklih se godina uvijek suprotstavljala krajnja rodna segregacija na tržištu radne snage, pri čemu su u nekim sektorima plaće i socijalna zaštita slabije nego u drugima. U svim analiziranim zemljama žene su previše zastupljene među privremenim radnicima i radnicima s kraćim radnim vremenom, kao i u prekarnim situacijama. Ako ste tijekom pandemije bili migrant, samohrana majka ili mlada žena, to je značajno povećavalo vjerojatnost rizika od siromaštva. **U svim je zemljama očividno da su odgovornosti za skrb i kućni rad nejednako raspodijeljene. To je često ograničavalo sudjelovanje žena u radnom tržištu, politici i društvenom životu** – pogotovu u vrijeme zatvaranja škola.

16 Frank, A. (2020) Citizenship and Lifelong Learning Monitor 2020: <https://www.solidar.org/en/publications/citizenship-and-lifelong-learning-monitor-2020>

17 Eurostat (2021) Distribution of early leavers from education and training 2020: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/7/7e/Distribution_of_early_leavers_from_education_and_training_aged_18-24_by_labour_status%2C_2020_%28%25_of_population_aged_18-24%29.png

18 Detaljniju analizu upliva pandemije na privatizaciju obrazovanja vidi u: SOLIDAR Foundation (2021) The Commodification of Education and the Prevalence of For-Profit Education Stakeholders: https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/001/374/original/SOLIDAR_Foundation_Policy_Paper_on_the_Commodification_of_Education_October_2021.pdf?1633423601

U Mađarskoj muškarci čine 95% ministara i 100% članova odborā organizacija za financiranje istraživanja.¹⁹ U Francuskoj, 80% ljudi odgovornih za svakodnevni rad u kući čine žene.

Europska komisija opredijelila se za ravnopravnije i pravednije europsko društvo, posebice tijekom predsjedništva Ursule von der Leyen, ali u pogledu rodne ravnopravnosti treba učiniti još mnogo. Akcijski plan Europskog stupa socijalnih prava postavlja cilj da se do 2030. postigne stopu zaposlenosti od 78%, što bi prepolovilo rodni jaz zaposlenosti u usporedbi s 2019.²⁰ Međutim, Europski indeks rodne

ravnopravnosti pokazuje da bi po sadašnjem tempu za dosizanje potpune rodne ravnopravnosti trebalo više od 60 godina,²¹ što pokazuje prijeku potrebu da se zahtijeva ambiciozniju politiku ravnopravnosti diljem Europe. K tome, ne ohrabruje to što je, premda je cilj zapošljavanja prema Strategiji Europa 2020 gotovo postignut – nedostaju još samo tri postotna poena²² – u svim europskim zemljama rodni jaz i dalje dubok.

U studenome 2020. Europska Unija je usvojila svoju prvu Strategiju EU za ravnopravnost LGBTIQ 2020.-2025.²³ Ona zahtijeva usvajanje jedne nediskriminatorne direktive, i poduzela je nekoliko pozitivnih koraka prema ostvarivanju ravnopravnosti, što jamči sigurnost osobama LGBTIQ+ i izgrađuje uključiva društva u svim državama članicama Europske Unije. Nedavno je Nizozemska učinila malen korak naprijed odlukom da se od 2024. s osobnih iskaznica i dokumenata ukloni sve oznake roda ('X', 'F', 'M'). To će olakšati podršku ravnopravnosti i poštovanju za sve rodne identitete i karakteristike, kao i priznavanju zajednice LGBTIQ+.

19 EIGE (2021) Gender Equality Index 2020 – Hungary: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/HU>

20 Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava (2021): <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/hr/index.html>

21 EIGE (2021) Gender Equality Index 2020: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/>

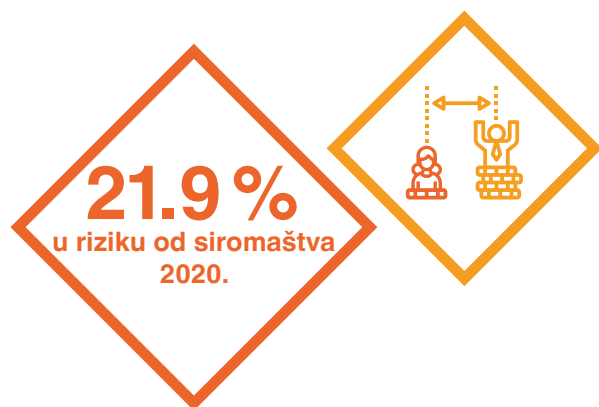
22 Strategija Europa 2020. postavila je cilj zaposlenosti 2020. na 75% stanovništva, dok je europska stopa zaposlenosti krajem 2020. bila 72%. Strategija je dostupna online (str.3): <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

23 European Commission (2020) Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/lgbtiq_strategy_2020-2025_en.pdf

Socijalna zaštita i uključivanje

Pandemija Covid-19 podsjetila nas je na mnoge aspekte svakodnevnog života koji često prolaze neopaženo. Iznijela je na površinu duboko ukorijenjene nejednakosti i podsjetila nas kako je važno cijeliti i podržavati prostore i usluge koje se često uzima zdravo za gotovo. Među njima su institucije za naobrazbu i obuku, sistemi zdravstvene skrbi koji brinu i o fizičkom i o mentalnom zdravlju, funkcionalni sistem socijalnog blagostanja i sigurnosti koji smanjuje siromaštvo i socijalnu isključenost te službe koje se bore protiv rodnog nasilja. U cjelini, utjecaj pandemije je za većinu ljudi bio dramatičan, pogađajući većinu aspekata svakodnevnog društveno-ekonomskog života diljem Europe i šire. Mnoge Nacionalne strategijske grupe zahtijevaju zdravstvenu zaštitu za sve – uključujući migrante i osobe bez dokumenata – te uvođenje pristupačne potpore mentalnom zdravlju.

PORAST SIROMAŠTVA, DUBLJI IMOVINSKI JAZ

Imovinski jaz između bogatih i siromašnih dramatično se produbio 2020. i 2021., a došlo je do zabrinjavajućeg porasta kako broja

ljudi koji žive u siromaštvu tako i broja milijardera. Dok je 2020. godine 21,9% stanovništva EU živjelo u riziku od siromaštva – pri čemu više od 33% u Bugarskoj, više od 25% u Grčkoj i Španjolskoj te više od 30% u Estoniji i Njemačkoj²⁴ – ukupno bogatstvo europskih milijardera poraslo je na gotovo tri bilijuna eura.²⁵ To je značilo da su najbogatiji ljudi zaklonjeni od ekonomskog upliva pandemije, a njen teret nose ljudi srednjih i niskih primanja. Najveći europski udio obogaćenih milijardera ima Njemačka, tok je Francuska tokom godine došlo do porasta prodaje luksuznih i modnih dobara. U isto vrijeme, drugi ljudi u Europi molili su subvencije za hipoteke i najamnine, kao i za neposredan odgovor na nestašicu priuštivog stambenog prostora ili na prenapučenost stanova, što je sve u većini analiziranih zemalja istaknuto kao krupan problem. Prenapučenost, koja ljudima oduzima mogućnost života u mentalno i fizički sigurnim prostorima, pogađa 39,5% stanovništva u Bugarskoj, 36,2% u Hrvatskoj i 29,1% u Grčkoj.²⁶ Čak ni zaposleni Europljani ne mogu priuštiti osnovni životni standard: više od 9% zaposlenih u Europi bili su u riziku siromaštva, s najvišim razinama od 11,8% u Španjolskoj i Luksemburgu, nakon čega slijede Njemačka s 10,6% i Estonija s 10,5%.²⁷

MIGRANTI, IZBJEGLICE I TRAŽITELJI AZILA

U raznim analiziranim zemljama stanje migranata, izbjeglica i tražitelja azila (MIA) pogoršalo se tokom 2020. i 2021. MIA, koji su već u nepovoljnom položaju zbog dugih birokratskih postupaka, jezičnih prepreka i diskriminacije na poslu i u društvu, jedna su od skupina koje su najviše izložene posljedicama ekonomskih

24 Eurostat (2020) People at risk of poverty 2020: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:People_at_risk_of_poverty_2020_WEB1_FINAL.png

25 Forbes (2021) 2021 List of the World Billionaires: <https://www.forbes.com/billionaires/>

26 Eurostat (2021). Overcrowding rate by age, sex, and poverty status – total population: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho05a/default/table?lang=en

27 Eurostat (2021). In-work at-risk-of-poverty-rate: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm070/default/table?lang=en>

pogoršanja. Pandemija je negativno utjecala na međunarodna putovanja, smanjujući migracije u razne europske zemlje. Istodobno, duboka recesija koju je pandemija prouzročila donijela je dodatne pritiske na postojeće sukobe po svijetu i često ih činila još težima. Migracije su se zbog toga nastavile, moguće unutar zemalja ili prema susjednim zemljama.²⁸ Uz to, neke su zemlje nastojale što je više moguće obeshrabiliti migracije. Na primjer, Grčka je početkom 2020. odobrila kontroverznu mjeru zatvaranja svoje vanjske granice i suspenzije postupaka za tražitelje azila. Međutim, ni situacija MIA koji žive u europskim zemljama nije bila lakša: trpjeli su nejednakost postupanja i često nisu mogli doći ni do temeljnih usluga. To se pogotovu očitovalo u postupcima cijepljenja koji su uspostavljeni diljem Europe, a koji često nisu obuhvaćali migrante bez dokumenata ili ljude koji čekaju na odobrenje dokumenata. To se događalo u Francuskoj, Danskoj i Nizozemskoj. Ta situacija, povezana s društvenim distanciranjem i suspenzijom aktivnosti mnogih OCDA koje rade na prihvaćanju MIA, unazadila je uključivanje migranata i pogoršala socijalnu koheziju diljem Europe.

Na europskoj razini Europska komisija je predstavila svoj Akcijski plan integracije i uključivanja, strategijski plan za razdoblje od 2021. do 2027. Sačinjen je na osnovi prethodnog akcijskog plana (iz 2016.), a cilj mu je rješavanje stalnih izazova, posebice onih koji se pojavljuju na tržištu radne snage, u obrazovanju te pristupu javnim službama. Međutim, sveobuhvatni koncept ovog plana je integracija, shvaćena kao zajednički napor zajednica i novopridošlih, koji bi utjelovljivali takozvani europski način života.²⁹

PRISTUP ZDRAVSTVENOJ SKRBI

Tijekom cijele 2020. i 2021. europski sistemi zdravstvene skrbi u središtu su političkih i organizacijskih debata kao nikada prije. Postali su općom temom u Europi i izvan nje, jer su čvrsti, inkluzivni, funkcionalni javni sistemi zdravstvene skrbi od temeljnog značaja za napore na zaustavljanju širenja virusa korone. Pandemija je pokazala mnoge slabe točke, posebno u zemljama kojima nedostaje bolničkih kreveta te medicinskog i nemedicinskog osoblja. Tako je bilo u Italiji, Španjolskoj i UK, gdje je stopa smrtnosti zbog Covida-19 bila najviša. Po gotovo svim analiziranim zemljama ustrajno postoje geografske nejednakosti: u cjelini, do kvalitetnih ili posebnih vrsta skrbi teže je doći u ruralnim i zaostalim krajevima.

Na kraju, SOLIDARove Nacionalne strategijske grupe ističu pogoršanje mentalnog zdravlja zbog situacije bez presedana koja donosi stres i neizvjesnost, a dovela je do gubitka, boli, siromaštva, straha i pomanjkanja društvenog kontakta. Stoga OCDi pozivaju na hitno razvijanje javnih i dostupnih sistema psihologijske podrške. U većini zemalja usluge mentalnog zdravlja trenutno su luksuz koji sebi može priuštiti samo manjina stanovništva. K tome, kako je istaknuto u istraživanju provedenom u Italiji, među mladima su eksponencijalno porasli simptomi depresije, a oni su nerazmjerno zastupljeni i među ljudima u riziku od siromaštva.

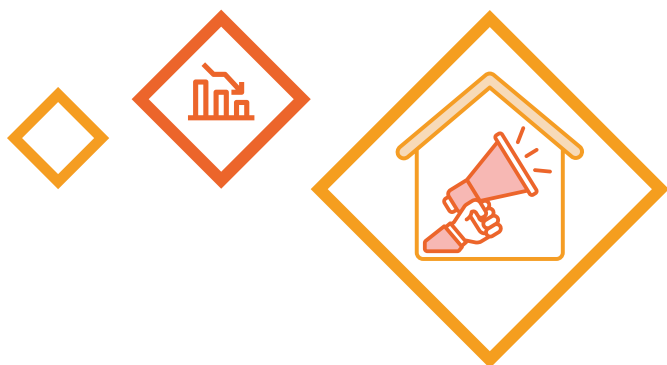
28 [1] International Centre for Migration Policy Development ICMPD (2020) ICMPD Migration Outlook 2021: https://www.icmpd.org/file/download/50542/file/ICMPD_Migration_Outlook_2021_final.pdf

29 Europska komisija (2020) Priopćenje za tisak – Uključivanje svih ljudi: Komisija predstavlja akcijski plan za integraciju i uključivanje 2021. – 2027.: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_20_2178

Građanski prostor

Prema analizi provedenoj u ovoj publikaciji, **zbog restrikcija bez presedana koje se odnose na građanski prostor i osnovne slobode, usvojenih 2020. i 2021., građanski se prostor sužava.** Glavna je briga zajednička SOLIDARovim Nacionalnim strategijskim grupama da bi restrikcije uvedene radi ograničavanja širenja virusa korone mogle dugoročno negativno djelovati na temeljna prava. Premda se uvažava da su restrikcije često bile nužne za obuzdavanje pandemije, ipak zabrinjava da neke od njih nisu bile planirane ili provedene na transparentan način. Neke ne uzimaju u obzir načela nužnosti i razmjernosti. U cjelini, proteste i javne demonstracije često prati policijska upotreba sile i nezakonito zatvaranje. To se događalo u Grčkoj, Njemačkoj, Francuskoj, Srbiji, UK, Mađarskoj i Nizozemskoj.³⁰ Tijekom godine, najveće demonstracije diljem Europe okupljale su ljude oko tema klimatske krize, mjera protiv Covida-19 te pokreta „Crni životi su važni” (Black Lives Matter – BLM). Pokret BLM bio je posljedica ubojstva Georgea Floyd-a koje je u svibnju 2020. počinio policajac u Minneapolisu i koje je jako odjeknulo i u SAD i šire.

K tome, iz promatranja po zemljama o kojima izvještava ova publikacija može se zaključiti da su neke mjere koje diljem Europe ograničavaju građanske prostore asimetrično djelovale na različite društvene skupine, često pojačavajući duboko ukorijenjene oblike diskriminacije. Prisilno provođenje mjera zatvaranja, kao što su ograničenja slobode kretanja, nerazmjerno je pogađalo najranjivije skupine i vodilo do daljnje marginalizacije, stigmatizacije, pa čak i nasilja. U Italiji, Španjolskoj i UK beskućnike su kažnjavali globom zbog nepoštivanja pravila o samoizolaciji.³¹ Policijske kontrole često su bile nerazmjerno usmjerene na stanovite etničke skupine. Na primjer, na svakih 1000 crnih osoba u UK, u ožujku 2020. 7,2 njih bilo je zaustavljeno radi kontrole, ali u travnju 2020., prvom mjesecu pandemijskih restrikcija, bilo ih je zaustavljeno 9,3.³² Izvještaji navode slične podatke za Francusku, gdje je u Departmanu Saint-Denis – radničkom dijelu s visokim postotkom stranaca – broj novčanih kazni bio dvostruko veći od nacionalnog prosjeka.³³

30 Ove informacije, o kojima izvještavaju monitori za pojedine zemlje u ovoj publikaciji, potkrepljuju izvještaji Nacionalnih strategijskih grupa, kao i analiza Amnesty International (2020) "Policing the Pandemic – Human rights violations in the enforcement of covid-19 measures in Europe" (dostupno na <https://www.amnesty.eu/wp-content/uploads/2020/06/Report-Policing-the-pandemic-FINAL-.pdf>)

31 Amnesty International (2020) "Policing the Pandemic – Human rights violations in the enforcement of covid-19 measures in Europe": <https://www.amnesty.eu/wp-content/uploads/2020/06/Report-Policing-the-pandemic-FINAL-.pdf>

32 UK Metropolitan Police (2021) Disaggregated data September 2019 – September 2021: https://www.met.police.uk/sd/stats-and-data/met/stop-and-search-dashboard/?_cf_chl_captcha_tk__=pmd_ThVjFBuHOHGqmqxX0bnryYYG9Fs9PjQ4jPLs_vPw-1634643028-0-gqNtZGzNA1CjcnBszQh9

33 Le Parisien (2020) Coronavirus en Seine-Saint-Denis : un nombre record d'amendes: <https://www.leparisien.fr/seine-saint-denis-93/coronavirus-en-seine-saint-denis-un-nombre-record-d-amendes-police-et-justice-durcissent-le-ton-19-03-2020-8284008.php>

Europski mehanizam za oporavak i otpornost

U svibnju 2020. Europska komisija je najavila plan da posudi 750 milijardi eura za potporu društveno-ekonomskom oporavku u EU i još nekim dijelovima Europe, takozvanu EU sljedeće generacije (NextGenerationEU). Najvažniji dio plana bio je Mehanizam za oporavak i otpornost, koji će financirati reforme u velikom dijelu Europe do kraja 2026. On od svake države članice EU traži da izradi Nacionalni plan oporavka i otpornosti (NPOO) koji bi bio usvojen na razini Europe. Svaki NPOO morao je obuhvatiti opis načina kako zemlja kani potrošiti europske donacije i zajmove radi oporavka od krize i postizanja viših društveno-ekonomskih standarda. Planovi su se trebali držati načela rodne ravnopravnosti i šest utvrđenih područja politike, uključujući zelenu i digitalnu tranziciju, socijalnu i teritorijalnu koheziju, društveno-ekonomsku otpornost i obrazovanje.

SOLIDARov Monitor socijalnih prava 2021. istražuje do koje su mjere OCD uključene u izradu procedure tih nacionalnih planova oporavka i otpornosti. U gotovo svakoj zemlji Nacionalna strategijska grupa je izvijestila da je upliv krize Covid-19 silovito utjecao na socijalni i građanski dijalog. U mnogim analiziranim zemljama proglašeno je izvanredno stanje, što je rezultiralo time da procesi donošenja politike nisu tako transparentni niti tako inkluzivni zbog

izuzetne situacije i nužnosti brzog usvajanja novih mjera. Organizirano društvo i radništvo to nisu pozitivno primili, osobito u odnosu na pripremu NPOO. Zapravo, Članak 18(4) (q) Uredbe o Mehanizmu oporavka i otpornosti traži da vlade provedu otvoreno savjetovanje sa socijalnim partnerima, OCDima i drugim relevantnim zainteresiranim stranama te da u planovima odraze njihove priloge. **Ni u jednoj od analiziranih zemalja to se nije dogodilo – barem ne na smislen i strukturiran način.** U cjelini, rezultati ovogodišnjeg Monitora socijalnih prava u pogledu uloge OCDA u razvoju NPOO u skladu su s ishodom nedavne ankete koju je proveo Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO). On pokazuje da su procesi savjetovanja „daleko od zadovoljavajućih u odnosu na opravdane zahtjeve civilnog društva, pa čak i u odnosu na odrednice izložene u Uredbi o MOO”. SOLIDAR žali što mora dati takvu ocjenu, osobito u svjetlu ključne uloge koju je civilno društvo igralo tokom izvanrednog stanja i njegovog neiskorištenog potencijala promicanja inovativnih i socijalno pravednih mjera da se pomogne oporavku od krize. Pozivamo nacionalne vlasti da u tijeku faze provedbe NPOO ojačaju građanski i socijalni dijalog te zahtijevamo od vlasti EU da pažljivo motre taj proces.

ODGOVORNI UREDNIK

Mikael Leyi

AUTORI:

Beatrice di Padua

KOORDINACIJA PUBLIKACIJE:

Carlos Roldán Mejías, Giorgia Gusciglio, Martina Corti

PRIPREMA TEKSTA:

Sebastian Moffett

PRIJEVOD S ENGLESKOGA

Srđan Dvornik (Riječ i savjet / Word of Advice)

GRAFIČKI DIZAJN:

Maximilian Fischer

UZ DOPRINOS:

Institute for Social Integration (Bulgaria), Centre for Peace Studies (Croatia), Forum for International Cooperation (Denmark), MKC Praha (Czechia), Johannes Mihkelson Centre (Estonia), ONG OGBL Solidarité Syndicale (Luxembourg), CEMÉA (France), Ligue de l'Enseignement (France), Association for the Social Support of Youth (Greece), PGA-Hungary (Hungary), Associazione Ricreativa e Culturale Italiana (Italy), Community Development Institute (North Macedonia), Initiative for Development and Cooperation (Serbia), Eudamonia (the Netherlands), VolontEurope (the UK and Germany), Movimiento por la Paz (Spain)

Ova publikacija proizvedena je uz financijsku potporu Europske unije. Informacije sadržane u ovoj publikaciji ne moraju odražavati stav ili mnijenje Europske komisije.

solidar

FEPS
FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES

© FEPS 2021
© SOLIDAR 2021